

Artur Malantowicz

BUFOROWOŚĆ JAKO WYZNACZNIK POLITYKI ZAGRANICZNEJ JORDANII

Pomimo braku istotnych surowców naturalnych, problemu ograniczonych i niewystarczających zasobów wody, bardzo delikatnej sytuacji społecznej oraz niestabilnego sąsiedztwa, współczesna Jordania pozostaje jednym z najbardziej stabilnych państw regionu. W rzeczywistości jest to jedyny kraj Żyznego Półksiężycy, w którym ten sam reżim pozostaje u władzy od momentu utworzenia państwa¹. Przetrwanie Jordańskiego Królestwa Haszymidzkiego było możliwe dzięki silnemu wsparciu środowisk militarnych dla monarchii, umiejętności dostosowywania się elit politycznych do zmieniających się czynników wewnętrznych i zewnętrznych oraz dzięki geostrategicznemu znaczeniu państwa-bufora i związanej z tym pomocy zagranicznej (politycznej, ekonomicznej i wojskowej). To właśnie buforowy charakter państwa można uznać za jedną z najważniejszych determinant polityki zagranicznej Jordanii, która nie tylko definiuje żywotne interesy monarchii, ale też kształtuje jej postawę na arenie międzynarodowej oraz wpływa na politykę wewnętrzną².

Analiza polityki zagranicznej Jordanii wymaga spojrzenia nań jako na najcenniejszy atut monarchii oraz narzędzie legitymizacji władzy wewnętrznej. Co więcej, ze względu na specyfikę jordańskiej sceny politycznej, gdzie kreowanie polityki zagranicznej jest prerogatywą królewską, należy ją także rozumieć jako powiązanie ambicji dynastycznych Haszymidów z interesami państwowymi. W tej formie gwarantuje to z jednej strony bezpieczeństwo państwa, a z drugiej – przetrwanie obecnego reżimu politycznego.

¹ A. Susser, *Jordan: Preserving Domestic Order in a Setting of Regional Turmoil*, „Middle East Brief” 2008, nr 27, s. 1.

² B. Salloukh, *State Strength, Permeability, and Foreign Policy Behavior: Jordan in Theoretical Perspective*, „Arab Studies Quarterly” 1998, t. 18, nr 2, s. 39, 40. Por. A. Garfinkle, *Jordanian Foreign Policy*, „Current History” 1984, t. 83, nr 489, s. 21–24; B.E. Sasley, *Changes and Continuities in Jordanian Foreign Policy*, „Middle East Review of International Affairs” 2002, t. 6, nr 1, s. 36, 37.

1. Buforowy charakter państwa jordańskiego

Kraje buforowe są najczęściej definiowane jako relatywnie małe, acz niezależne i zazwyczaj neutralne, położone między dwoma lub więcej rywalizującymi ze sobą państwami lub blokami politycznymi. Wielokrotnie przesłanką ich istnienia jest właśnie uniemożliwienie bądź minimalizacja wybuchu konfliktu między tymi stronami oraz zachowanie regionalnej równowagi sił³.

Literatura przedmiotu zwraca uwagę na szereg wyznaczników buforowości państw⁴. Najważniejszym z nich jest położenie geograficzne względem większych i silniejszych sąsiadów – obszar państwa buforowego ma w zamyśle rozdzielać ich terytoria bądź strefy wpływów. Terytorium państwa-bufora cechuje zazwyczaj położenie śródlądowe oraz trudne warunki geograficzne (np. występowanie barier orograficznych, obszarów podmokłych, pustyń), ale jednocześnie przebiegają przez nie strategiczne szlaki transportowo-komunikacyjne. Państwa buforowe to także obszary przenikania się kultur, wyznań, grup etnicznych i narodowych, których zróżnicowanie jest postrzegane przez państwa sąsiednie jako przyczyna słabości wewnętrznej buforów, uniemożliwiająca utworzenie silnej państwowości. *De facto* działa to w interesie sąsiadujących mocarstw poprzez utrwalanie *status quo*. Czynnikiem sprzyjającym buforowości państwa jest też negatywna dysproporcja potencjałów demograficznego, gospodarczego czy militarnego względem otoczenia, co z kolei zmusza państwa buforowe do manewrowania między interesami sąsiadów oraz do polityki neutralności. Jak zauważa Stanisław Bieleń, najważniejszym celem państwa-bufora jest „zachowanie jego względnej samodzielności i suwerenności w stosunku do zewnętrznych protektorów i antagonistów”⁵.

Od początku swojego istnienia Jordania, najpierw jako mandat Ligi Narodów pod zarządem brytyjskim, a następnie jako emirat Transjordanii oraz Jordańskie Królestwo Haszymidzkie, ma charakter państwa buforowego. Jej utworzenie w obrębie granic wynegocjowanych przez Brytyjczyków w latach 20. XX wieku miało zatrzymać francuskie interesy na północ od rzeki Jarmuk, powstrzymać Saudyjczyków od ingerencji w sprawę Palestyny i Egiptu oraz zapewnić Wielkiej Brytanii swobodny dostęp do Iraku⁶. Po 1948 r., gdy niepodległość ogłosił Izrael, Jordania stała się buforem między światem arabskim a państwem żydowskim; jej los natomiast był ściśle związany z przebiegiem konfliktu izraelsko-arabskiego.

³ S. Bieleń, *Państwa buforowe w stosunkach międzynarodowych*, „Stosunki Międzynarodowe” 1995, t. 17, s. 9; M. Partem, *The Buffer System in International Relations*, „Journal of Conflict Resolution” 1983, t. 27, nr 1, s. 4; M.R. Hafeznia, S. Ahmadi, B. Hourcard, *Explanation of the Structural and Functional Characteristics of Geographical Buffer Spaces*, „Geopolitics Quarterly” 2013, t. 8, nr 4, s. 4–6.

⁴ M.R. Hafeznia, S. Ahmadi, B. Hourcard, op. cit., s. 6–10; S. Bieleń, op. cit., s. 12–14.

⁵ M.R. Hafeznia, S. Ahmadi, B. Hourcard, op. cit., s. 14.

⁶ Szerzej o okolicznościach powstania brytyjskiego mandatu Transjordanii zob. M.C. Wilson, *King Abdullah, Britain and the Making of Jordan*, Cambridge 1999, s. 39–59; K. Salibi, *The Modern History of Jordan*, London 2006, s. 92–119; P. Robins, *A History of Jordan*, Cambridge 2004, s. 16–34.

Jordania jest położona w bezpośrednim sąsiedztwie najmniej stabilnych państw regionu Bliskiego Wschodu: Izraela i Autonomii Palestyńskiej – sceny wieloletniego konfliktu izraelsko-arabskiego, Syrii objętej wojną domową, Iraku zmagającego się z trudną sytuacją wewnętrzną po obaleniu Saddama Husajna oraz konserwatywnego królestwa Arabii Saudyjskiej. Dostrzegalna jest także relatywna słabość Jordanii *vis-à-vis* jej sąsiadów pod względem ekonomicznym, politycznym i militarnym (zob. tabela 1), co z kolei implikuje przemyślane i ostrożne podejście jordańskiej polityki zagranicznej względem nich⁷. Co prawda większość jordańskich granic jest sztuczna (z wyjątkiem linii granicznych rzek Jordan i Jarmuk) i nie znajduje odzwierciedlenia w barierach orograficznych, to ponad 80% terytorium Jordanii stanowią obszary pustynne, półpustynne i stepowe, gdzie panuje suchy klimat zwrotnikowy kontynentalny. Oddzielają one centra gospodarcze i demograficzne położone w północno-zachodniej części kraju od terytorium Iraku i Arabii Saudyjskiej. Jedynym „oknem na świat” Jordanii jest 26-kilometrowy pas wybrzeża nad Morzem Czerwonym wraz z prężnie rozwijającym się portem w Akabie. Ponadto przez terytorium monarchii haszymidzkiej przebiegają lądowe szlaki handlowe łączące Półwysep Arabski z wybrzeżem Morza Śródziemnego, Turcją i Kaukazem⁸.

Tabela 1. Porównanie potencjałów Jordanii i państw sąsiednich w 2011 r.

	Jordania	Izrael	Syria	Irak	Arabia Saudyjska
Liczba ludności (tys. osób)	6 253	7 536	21 393*	32 655	28 370
PKB (mln USD)	26 447	923 900	60 043*	180 607	669 507
Wydatki na cele woj-skowe (mln USD)	1 340	14 163	2 495	5 905	48 531
Personel wojskowy	110 500	184 550	403 000*	802 400	249 000

* Dane za 2010 rok.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Międzynarodowy Fundusz Walutowy, *World Economic Outlook Database 2013*, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/02/weodata/index.aspx> (01.02.2014); SIPRI, *Military Expenditure Project*, <http://portal.sipri.org/publications/pages/expenditures/splash-expenditures> (01.02.2014); Bank Światowy, *World Bank Data*, <http://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.TOTL.P1> (01.02.2014).

Zdecydowana większość mieszkańców Jordanii to Arabowie (98%), jedynie niewielką część stanowią mniejszości Czerkiesów, Czeceńców i Ormian. Blisko 92% Jordańczyków to sunnici, a 6% – chrześcijanie różnych obrządków wschodnich⁹.

⁷ C.R. Ryan, „Jordan First”: *Jordan's Inter-Arab Relations and Foreign Policy under King Abdullah II*, „Arab Studies Quarterly” 2004, t. 26, nr 3, s. 45.

⁸ C.C. Held, J.Th. Cummings, *Middle East Patterns. Places, Peoples and Politics*, Boulder 2011, s. 330, 331.

⁹ Ibidem, s. 325, 326.

To jednak nie zróżnicowanie etniczne i religijne, a podziały między Jordańczykami z Wschodniego Brzegu (Transjordańczykami) a Jordańczykami palestyńskiego pochodzenia stanowią o dynamice systemu społeczno-politycznego monarchii haszymidzkiej. Obie grupy mają wspólne pochodzenie etniczne (Arabowie), posługują się tym samym językiem (arabskim) oraz wyznają tę samą religię (islam). Różnicuje ich natomiast fakt, że Palestyńczycy są uchodźcami, których kolejne wojny izraelsko-arabskie pozbawiły własności i ojczyzny oraz skomplikowały ich poczucie tożsamości. Poszczególne grupy uchodźców różnią się stopniem identyfikacji z państwem jordańskim, przekonaniami politycznymi czy ideologią; zróżnicowany jest również ich status ekonomiczny¹⁰. Mimo iż niemal wszyscy posiadają obywatelstwo jordańskie¹¹, a co za tym idzie mają, wedle litery prawa, status równy z Transjordańczykami, zauważalne są pewne przejawy ich dyskryminacji, przede wszystkim na rynku pracy. Jordańczycy ze Wschodniego Brzegu mają pierwszeństwo w zatrudnieniu w sektorze publicznym (biurokracja rządowa, armia), niejako naturalnie więc Palestyńczycy zdominowali sektor prywatny, m.in. handel i bankowość¹². Transjordańczycy stanowią filar monarchii haszymidzkiej, wśród Palestyńczyków natomiast pojawia się najwięcej głosów kontestujących obecny system polityczny.

Na początku 2013 r. w Jordanii mieszkało ponad 2 mln zarejestrowanych uchodźców palestyńskich¹³. Oprócz nich królestwo zamieszkują osoby nieobjęte rejestracją oraz Palestyńczycy, którzy migrowali na Wschodni Brzeg z pobudek ekonomicznych. Ich liczba nie jest dokładnie ustalona, ale nieoficjalne statystyki podają, że Jordańczycy pochodzenia palestyńskiego stanowią 55–70% ogółu społeczeństwa. Ta przewaga demograficzna wymusza z jednej strony aktywny udział władz w Ammanie w poszukiwaniu rozwiązania sprawy palestyńskiej, a z drugiej – promocję idei wspólnej tożsamości jordańskiej, łączącej elementy „transjordańskości” i „palestyńskości”¹⁴. Staje się to tym bardziej istotne, że w ostatnich latach Jordania udzieliła schronienia kolejnym grupom uchodźców – z Iraku (ponad 700 tys. osób) oraz Syrii (ponad 590 tys. osób w styczniu 2014 r.¹⁵).

¹⁰ L. Brand, *Palestinians and Jordanians: A Crisis of Identity*, „Journal of Palestine Studies” 1995, t. 24, nr 4, s. 48–50; H. Frisch, *Ethnicity, Territorial Integrity and Regional Order: Palestinian Identity in Jordan and Israel*, „Journal of Peace Research” 1997, t. 34, nr 3, s. 264–266.

¹¹ Jordańskie obywatelstwo zostało przyznane wszystkim Palestyńczykom zamieszkującym obszar królestwa w 1954 r.

¹² Y. Reiter, *The Palestinian-Transjordanian Rift: Economic Might and Political Power in Jordan*, „The Middle East Journal” 2004, t. 58, nr 1, s. 72–92.

¹³ UNRWA, *UNRWA in Figures*, <http://www.unrwa.org/sites/default/files/2013042435340.pdf> (10.01.2014).

¹⁴ Szerzej o Palestyńczykach w Jordanii zob. A. Malantowicz, *Jordańczycy czy Palestyńczycy? Czyli o tożsamości i statusie społeczno-prawnym uchodźców palestyńskich w Jordanii*, w: M.W. Solarz (red.), *Geografia polityczna wobec wyzwań i problemów współczesnej Polski i świata*, Toruń 2012, s. 99–129.

¹⁵ UNHCR, *Syria Regional Refugee Response – Jordan*, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=107> (01.02.2014).

2. Cele i interesy polityki zagranicznej Jordanii

Powyżej wskazane cechy sprawiają, że Jordania pełni funkcję państwa buforowego, nie tylko w ramach regionu Bliskiego Wschodu, ale też – ze względu na istotne znaczenie tej części świata dla mocarstw światowych – w skali globalnej. Buforowość jest jednocześnie jednym z kluczowych uwarunkowań polityki zagranicznej monarchii haszymidzkiej, co znajduje swój przejaw m.in. w definiowaniu celów i interesów tej polityki oraz przyjmowaniu przez Jordanię określonych ról w „społeczności międzynarodowej”¹⁶. Buforowy charakter państwa nie pozostaje także bez wpływu na sposób prowadzenia polityki wewnętrznej przez kolejnych jordańskich monarchów¹⁷.

Mimo iż przetrwanie i zapewnienie bezpieczeństwa można uznać za podstawowy cel istnienia wszelkich wspólnot politycznych¹⁸, specyfika funkcjonowania państw buforowych podkreśla nadrzędność interesów i celów związanych z ich egzystencją. Tak też jest w przypadku Jordanii, gdzie bezpieczeństwu państwa został podporządkowany całokształt polityki zagranicznej, w tym jej cele koegzystencjalne i funkcjonalne¹⁹. Pomimo relatywnej słabości w porównaniu z sąsiadami oraz *de facto* uzależnienia od pomocy zagranicznej i dostaw surowców z państw regionu (gazu naturalnego z Egiptu oraz ropy naftowej z Iraku, Arabii Saudyjskiej i Kuwejtu), Jordania poprzez politykę zagraniczną stara się podkreślać swoją niezależność polityczną. Dąży też do budowy regionalnego *modus vivendi*, jako że to właśnie niestabilność najbliższego sąsiedztwa generuje największe zagrożenia dla monarchii – w jej interesie leży zatem zapobieganie im oraz ich eliminacja. Jordania podejmuje także działania mające na celu podniesienie jej pozycji oraz prestiżu na arenie międzynarodowej – ich podstawową przesłanką jest relatywna stabilność, postępowość i racjonalność w zachowaniu monarchii na tle pozostałych państw regionu. Elementem tej strategii jest ponadto podkreślanie jordańskiego „przywiązania do pokoju” oraz roli rodu Haszymidów jako strażników świętych miejsc islamu²⁰.

Przyjęte cele i interesy w polityce zagranicznej generują określone role, które Jordania odgrywa na arenie międzynarodowej – wszystkie one mają pozytywne konotacje. Z jednej strony monarchia haszymidzka stara się wypełniać zasady aktywnej

¹⁶ B. Salloukh, op. cit., s. 39, 40; A.E. Hillal Dessouki, K. Abul Kheir, *Foreign Policy as a Strategic National Asset: The Case of Jordan*, w: B. Korany, A.E. Hillal Dessouki (red.), *The Foreign Policies of Arab States. The Challenge of Globalization*, Cairo-New York 2010, s. 253, 254, 263–266.

¹⁷ Zob. np. R.E. Lucas, *Institutions and the Politics of Survival of Jordan. Domestic Responses to External Challenges, 1988–2001*, New York 2005.

¹⁸ I. Pawlikowska, *Bezpieczeństwo jako cel polityki zagranicznej państwa*, w: R. Zięba (red.), *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*, Toruń 2007, s. 59, 60.

¹⁹ Szerzej o typologii celów polityki zagranicznej zob. R. Zięba, *Cele polityki zagranicznej państwa*, w: R. Zięba (red.), *Wstęp do teorii...*, s. 37, 58.

²⁰ A.E. Hillal Dessouki, K. Abul Kheir, op. cit., s. 264, 265; A. Henrikson, *The Diplomacy of Small States: The Case of Jordan*, „Jordan Journal of International Affairs” 2008, t. 1, nr 2, s. 5–10.

niezależności, rozwijając dobre relacje z możliwie największą liczbą graczy międzynarodowych. Z drugiej strony natomiast w sytuacji konfrontacji interesów aktorów zewnętrznych Jordania odgrywa rolę wiernego sojusznika Zachodu na Bliskim Wschodzie²¹. Ponadto Amman pełni niejednokrotnie funkcję regionalnego przywódcy, przede wszystkim w zakresie bliskowschodniego procesu pokojowego oraz dialogu międzyreligijnego i międzykulturowego. Jako mediator-integrator Jordania podejmuje działania w celu wypracowania wspólnego stanowiska umiarkowanych państw regionu wobec wielu kontrowersyjnych kwestii, oferuje też dobre usługi w rozmowach izraelsko-palestyńskich²². Sama, będąc niejako pionierem procesu pokojowego, monarchia haszymidzka współcześnie odgrywa rolę jego promotora oraz stanowi naturalny pomost między Izraelem a światem arabskim²³.

3. Główne kierunki polityki zagranicznej Jordanii

Jordańscy monarchowie zgodnie postrzegali politykę zagraniczną jako narzędzie przetrwania oraz gwarant stabilności wewnętrznej kraju, który zmagają się z problemami ograniczonych zasobów i szybko rosnącej liczby ludności. Te właśnie problemy oraz związana z nimi zależność gospodarcza od innych państw skłaniały Jordanię do utrzymywania co najmniej poprawnych stosunków zarówno z jej sąsiadami, jak i globalnymi potęgami. Od zawsze monarchia miała bliskie kontakty z Zachodem, najpierw widząc głównego sojusznika w Wielkiej Brytanii, a następnie – w Stanach Zjednoczonych; zapewniało to jordańskim władcom tak bezpieczeństwo wewnętrzne, jak i ochronę od zagrożeń zewnętrznych²⁴. Równocześnie zależność od ropy naftowej zmuszała Jordanię do budowy dobrych relacji z państwami Zatoki Perskiej, a fakt posiadania najdłuższej granicy z Izraelem oraz ponoszenia kosztów kolejnych odsłon wojny izraelsko-arabskiej – do występowania w naturalnej roli zwolennika regionalnego bezpieczeństwa i procesu pokojowego na Bliskim Wschodzie.

²¹ Jedyńm wyraźnym wyjątkiem od tej zasady była wojna iracko-kuwejcka (1990–1991). Mimo iż oficjalnie neutralna wobec konfliktu, Jordania udzieliła wówczas nieformalnego poparcia dla Iraku wbrew oczekiwaniom Waszyngtonu. W efekcie król Husajn w krótkim czasie utracił większość regionalnych i globalnych sojuszników oraz idącą za tym pomoc zagraniczną. Zob. np. S. Reed, *Jordan and the Gulf Crisis*, „Foreign Affairs” 1990, t. 69, nr 5, s. 21–35; A.M. Lesch, *Contrasting Reactions to the Persian Gulf Crisis: Egypt, Syria, Jordan and the Palestinians*, „The Middle East Journal” 1991, t. 45, nr 1, s. 30–50.

²² Działania te niezwykle trafnie opisuje w swojej książce były minister spraw zagranicznych Jordanii. Zob. M. Muasher, *The Arab Center. The Promise of Moderation*, New Haven–London 2008.

²³ Poszczególne role wyróżniono w oparciu o typologię Kalevi Holstiego. Szerzej zob. M. Bielecka, *Role międzynarodowe państwa*, w: R. Zięba (red.), *Wstęp do teorii...*, s. 177–192.

²⁴ A.E. Hillal Dessouki, K. Abul Kheir, op. cit., s. 263.

3.1. W poszukiwaniu regionalnego *modus vivendi*

Na tle pozostałych państw regionu Jordania wyróżnia się niezwykle aktywną i istotną rolę w budowaniu kompromisów między skonfliktowanymi stronami. Główną sferą tej aktywności jest bliskowschodni proces pokojowy. Jest to spowodowane przede wszystkim geograficznym sąsiedztwem Izraela oraz terytoriów palestyńskich, a także obecnością wielu Palestyńczyków na terenie Jordanii – brak rozwiązania konfliktu izraelsko-arabskiego przekłada się na napięcia wewnątrz kraju. Żywotnym interesem monarchii haszymidzkiej jest zatem udział w działaniach pokojowych.

Wieloletnia tradycja nieoficjalnych kontaktów Haszymidów z przedstawicielami ruchu syjonistycznego i władzami Izraela²⁵, stan pokoju *de facto* po 1967 r.²⁶ oraz brak trudnych tematów (np. militarnej obecności Izraela na terenie Jordanii) w relacjach dwustronnych, umożliwiły Jordańczykom swobodne przystąpienie do stołu negocjacyjnego po konferencji madryckiej z 1991 r. W jej trakcie Jordania po raz ostatni reprezentowała interesy palestyńskie na arenie międzynarodowej²⁷. Po podpisaniu przez Palestyńczyków Deklaracji Zasad we wrześniu 1993 r. i przełamaniu panującego w arabskiej świadomości tabu o niezawieraniu pokoju z Izraelem, król Husajn zdecydował o podpisaniu traktatu pokojowego z Tel Awiwem 26 października 1994 r.²⁸ Co ważne, w przeciwieństwie do Egiptu, królestwo haszymidzkie zaoferowało Izraelowi „ciepły” pokój, oparty na pełnej normalizacji stosunków, a nie tylko utrzymywaniu kontaktów dyplomatycznych, wyrazem czego były liczne inicjatywy współpracy gospodarczej i politycznej po 1994 r. Niemniej jednak taki stan rzeczy był często kontestowany przez mieszkańców Jordanii²⁹.

Można by doszukiwać się wielu przyczyn, które pchnęły Jordanię w kierunku współpracy z Izraelem: wspólny interes w utrzymywaniu spokoju na granicy, chęć podziału zasobów wodnych rzek Jordan i Jarmuk, czy też korzyści gospodarcze. Szczególny wymiar miało jednak pięć aspektów, które wówczas zdeterminowały postawę monarchii haszymidzkiej: izraelskie gwarancje konieczności istnienia niepodległego państwa jordańskiego jako strategicznego interesu Izraela; utrzymanie

²⁵ D. Robinson Divine, *The Imperialist Ties that Bind: Transjordan and the Yishuv*, „Israeli Affairs” 2003, t. 9, nr 3, s. 18, 19.

²⁶ Wyrazem takiego stanu rzeczy była tzw. polityka „otwartych mostów”, która zakładała współpracę polityczną, ekonomiczną i administracyjną Izraela oraz Jordanii w zarządzaniu Zachodnim Brzegiem. Dla Izraela było to rozwiązanie praktyczne, natomiast dla Jordanii – szansa na odzyskanie wpływów na tym obszarze. Zob. Y. Lukacs, *Israel, Jordan, and the Peace Process*, Syracuse–New York 1997, s. 23–61.

²⁷ A.S.A. Majali, J.A. Anani, M.J. Haddadin, *Peacemaking. The Inside Story of the 1994 Jordanian–Israeli Treaty*, Reading 2006, s. 16–22.

²⁸ *Ibidem*, s. 305.

²⁹ Zob. F. Mitha, *The Jordanian-Israeli Relationship: The Reality of „Cooperation”*, „Middle East Policy” 2010, t. 17, nr 2, s. 105–126; D. Kornbluth, *Jordan and the Anti-Normalization Campaign, 1994–2001*, „Terrorism and Political Violence” 2002, t. 14, nr 3, s. 80–108; R.E. Lucas, *Jordan: the Death of Normalization With Israel*, „The Middle East Journal” 2004, t. 58, nr 1, s. 93–111.

interesów gospodarczych Jordanii na Zachodnim Brzegu; korzyści polityczne i materialne płynące z Waszyngtonu, a związane z poprawnymi stosunkami z Izraelem; ograniczenie roli Organizacji Wyzwolenia Palestyny; zapewnienie szczególnego statusu dynastii Haszymidów w ochronie i administrowaniu świętymi miejscami Jerozolimy³⁰.

Formalna poprawa relacji dwustronnych z Izraelem sprawiła, że Jordania zwróciła większą uwagę na regionalny kompleks bezpieczeństwa. Od początku swojej władzy król Abd Allah II podejmował starania w celu integracji umiarkowanych krajów arabskich, takich jak Arabia Saudyjska, Egipt, Maroko czy Kuwejt, by ich wspólny głos miał większą siłę przebicia na forum Ligi Państw Arabskich. Wyrazem tego były m.in. Arabska Inicjatywa Pokojowa z 2002 r.³¹ oraz powołany w 2007 r. Arabski Kwartet³². W późniejszych latach Jordania oferowała przede wszystkim dobre usługi, pośrednicząc zarówno między Izraelem a Palestyńczykami, jak i między Tel Awiwem a pozostałymi arabskimi stolicami. Miało to miejsce szczególnie po 2010 r., kiedy to na terytorium Jordanii wielokrotnie dochodziło do spotkań negocjatorów izraelskich i palestyńskich. Jednocześnie Amman nieustannie podkreślał konieczność zabezpieczenia własnych interesów w ewentualnym porozumieniu pokojowym, w tym m.in. prawo uchodźców palestyńskich do powrotu³³.

Skuteczność w dążeniu do wypracowania regionalnego *modus vivendi* mogły zagwarantować Jordanii jedynie poprawne relacje ze wszystkimi jej sąsiadami, z których najbardziej zainteresowana takim stanem rzeczy była Arabia Saudyjska. Początkowo relacje saudyjsko-jordańskie były bardzo ograniczone z powodu rywalizacji rodzin rządzących – Haszymidów i Saudów³⁴. Z czasem jednak wspólne interesy doprowadziły do zbliżenia między sąsiadami – oba państwa były konserwatywnymi monarchiami sprzeciwiającymi się ekspansji komunizmu w regionie. Saudom zależało na stabilnej i przyjaznej Jordanii w roli bufora w konflikcie izraelsko-arabskim, stąd Rijad wspierał monarchię haszymidzką finansowo, tak na potrzeby rozwoju gospodarczego, jak i wzmocnienia jej potencjału militarnego. Arabia Saudyjska stała się także celem migracji zarobkowej wielu jordańskich obywateli³⁵. Wszystko zmieniło się jednak w obliczu jordańskiej neutralności w czasie wojny iracko-kuwejskiej – przez wielu Arabów, w tym przez Saudyjczyków, było to uznane jako zdrada. W efekcie Arabia Saudyjska zerwała stosunki dyplomatyczne, wstrzymała pomoc

³⁰ M. Zak, *Thirty Years of Clandestine Meetings. The Jordan-Israel Peace Treaty*, „Middle East Quarterly” 1995, t. 2, nr 1, s. 56, 57.

³¹ Zob. M. Muasher, op. cit., s. 107–132.

³² S. Awad, *The Arab Quartet and the Arab Peace Initiative*, „The Palestine-Israel Journal” 2007, t. 14, nr 4.

³³ K. Neimat, *Jordan's Interests in Peace Process Will be Safeguarded – Judeh*, „Jordan Times” z 2 lutego 2014 r.

³⁴ Haszymidzi od X wieku byli władcami Mekki oraz opiekunami świętych miejsc islamu tam się znajdujących. Kres ich władztwa nastąpił wraz z podbiciem Hidżazu przez Ibn Sauda w 1924 r.

³⁵ Szerzej o rozwoju stosunków saudyjsko-jordańskich do 1990 r. zob. L. Brand, *Jordan's Inter-Arab Relations. The Political Economy of Alliance Making*, New York 1994, s. 87–122.

zagraniczną dla Jordanii oraz zwolniła setki tysięcy jordańskich pracowników. Relacje pozostawały napięte do końca panowania króla Husajna, a poprawiły się dopiero po sukcesji Abd Allaha II w Jordanii, którego jednym z głównych celów w polityce zagranicznej było odnowienie pozytywnych relacji ze światem arabskim³⁶. Obu państwom zależało na integracji środowiska umiarkowanych państw arabskich oraz kontynuacji procesu pokojowego na Bliskim Wschodzie. Monarchia haszymidzka w Arabii Saudyjskiej widziała też swojego ważnego partnera handlowego, zwłaszcza po załamaniu się jordańsko-irackiego handlu w 2003 r., źródło pomocy finansowej oraz głównego sojusznika w jordańskich dążeniach do zbliżenia się z państwami Rady Współpracy Zatoki³⁷.

Dużo bardziej problematyczna była dla Ammanu kwestia stosunków z Irakiem i Syrią, przede wszystkim ze względu na burzliwą zmienność ich reżimów politycznych, mającą negatywny wpływ na bezpieczeństwo regionu. Relacje między Jordanią a Irakiem były bardzo bliskie i serdeczne od momentu powstania obu państw aż do 1958 r., kiedy to obalona została iracka monarchia. Po okresie wzajemnej nieufności w latach 60. i 70. XX wieku, kolejne zbliżenie nastąpiło po dojściu Saddama Husajna do władzy. Jordania udzieliła pełnego poparcia Irakowi w czasie wojny ośmioletniej, oferując swój port w Akabie jako punkt transferu zaopatrzenia dla irackich wojsk, w zamian otrzymując kontrakty na dostawę ropy naftowej za symboliczną cenę. Taki układ powiązań politycznych i gospodarczych stał się wyjątkowo niekorzystny dla Jordanii w obliczu irackiej inwazji na Kuwejt w 1990 r. – oficjalnie ogłoszona wówczas neutralność monarchii haszymidzkiej spotkała się z ostrą krytyką Stanów Zjednoczonych i bogatych państw arabskich³⁸. Niemniej jednak aż do 2003 r. Jordania zachowała poprawne relacje z Bagdadem.

Gdy w 2003 r. zapadła decyzja o amerykańskiej interwencji w Iraku król Abd Allah II nie popełnił błędów swojego ojca. Władze w Ammanie publicznie się jej sprzeciwiły, przede wszystkim ze względu na zagrożenie rozlania konfliktu na kraje sąsiednie, ale nieoficjalnie jordańskie terytorium stało się bazą operacyjną dla brytyjskich i amerykańskich oddziałów, a przy granicy Jordanii rozlokowano system rakietowej ochrony powietrznej Patriot. Ponieważ w interesie królestwa leżało istnienie silnego, stabilnego i umiarkowanego państwa irackiego, a wojna doprowadziła do destabilizacji sytuacji w Iraku, jordański reżim aktywnie włączył się w budowanie zdolności irackich służb wojskowych i porządkowych oraz działania antyterrorystyczne³⁹. W publicznej retoryce władze w Ammanie wielokrotnie wyrażały swoje

³⁶ C.R. Ryan, op. cit., s. 46.

³⁷ Middle East Policy Council, *Amid Turmoil, GCC Extends Invitation to Jordan and Morocco*, <http://www.mepc.org/amid-turmoil-gcc-extends-invitation-jordan-and-morocco?print> (30.05.2012).

³⁸ Szerzej zob. C.R. Ryan, *Inter-Arab Alliances. Regime Security and Jordanian Foreign Policy*, Gainesville 2009, s. 98–112, 127–144.

³⁹ A. Terril, *Jordanian National Security and the Future of Middle East Stability*, 2007, s. 23, 24, 27, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=838> (20.01.2014).

obawy z powodu wzmożonej aktywności Iranu na irackiej scenie politycznej, widząc w tym zagrożenie dla własnych interesów w regionie⁴⁰.

Najwięcej problemów dla polityki zagranicznej Jordanii od początku 2011 r. sprawiała kwestia syryjska. Pomimo wspólnej historii w ramach Imperium Otomańskiego, więzów plemiennych ludności obu państw oraz wspólnego udziału w wojnach izraelsko-arabskich, relacje Syrii i Jordanii nigdy nie miały charakteru partnerskiego. W czasie „zimnej wojny” kraje te znajdowały się w konkurujących obozach politycznych: Jordania była konserwatywną i prozachodnią monarchią, natomiast Syria – radykalną i rewolucyjną republiką sprzymierzoną ze Związkiem Radzieckim. Podobny rozdział ujawnił się w wojnie iracko-irańskiej (1980–1988), gdy król Husajn poparł Bagdad, a prezydent Al-Asad – Teheran. Stosunków bilateralnych nie ułatwiała ponadto wzajemna niechęć obu władców – szczególnie krytycznie Hafiz al-Asad spoglądał na działania Husajna w bliskowschodnim procesie pokojowym⁴¹.

Po początkowej poprawie wzajemnych relacji w efekcie zmiany pokoleniowej na szczytach władzy obu państw, szybko doszło do kolejnych napięć w kontaktach politycznych. Kryzys w stosunkach jordańsko-syryjskich nastąpił w 2011 r., gdy reżim w Damaszku odpowiedział przemocą na protesty ludności cywilnej. Destabilizacja sytuacji w tym kraju doprowadziła do załamania dwustronnego handlu, zamknięcia wielu szlaków transportowych łączących Jordanię z Turcją i Kaukazem oraz drastycznego spadku przychodów sektora turystycznego⁴². Nasilająca się wojna domowa oraz związane z nią bezpośrednie zagrożenie militarne i masowy napływ uchodźców syryjskich do Jordanii sprawiły, że monarchia haszymidzka z początkowo zdystansowanej pozycji przeszła do bardziej radykalnej retoryki – w połowie listopada 2011 r. król Abd Allah II, jako pierwszy arabski przywódca, wezwał Baszszara al-Asada do ustąpienia ze stanowiska⁴³. W 2013 r. wojna w Syrii stanowiła jedno z najpoważniejszych wyzwań dla bezpieczeństwa Jordanii w ostatnich dziesięcioleciach, prowadzące do niewydolności systemu społeczno-gospodarczego monarchii. Stąd też w jej żywotnym interesie leżało jak najszybsze zakończenie konfliktu. Ponieważ efekt finalny wojny domowej był trudny do przewidzenia, jordański reżim był skazany na dotychczasową ostrożną politykę balansowania między stronami konfliktu przy jednoczesnym wzmacnianiu swojego bezpieczeństwa we współpracy z państwami zachodnimi⁴⁴.

⁴⁰ S. Lasensky, *Jordan and Iraq. Between Cooperation and Crisis*, United States Institute of Peace, „Special Report” 2006, nr 178, passim; B. Szajkowski, *The Shia Crescent*, „The Copernicus Journal of Political Studies” 2013, t. 3, nr 1, s. 22–24.

⁴¹ C.R. Ryan, *Inter-Arab Alliances...*, s. 84, 85.

⁴² R. al Khouri, *The Syria Syndrome*, „Jordan Business”, wrzesień 2011 r., s. 53, 54.

⁴³ *King Abdullah of Jordan Becomes First Arab Ruler to Call on Syria's Bashar al-Assad to go*, „The Telegraph” z 14 listopada 2011 r., <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/8889653/King-Abdullah-of-Jordan-becomes-first-Arab-ruler-to-call-on-Syrias-Bashar-al-Assad-to-go.html> (08.08.2013).

⁴⁴ J. Barnes-Dacey, *Syria: the View From Jordan*, http://ecfr.eu/content/entry/commentary_syria_the_view_from_jordan138 (12.07.2013). Szerzej o zagrożeniach dla bezpieczeństwa Jordanii w związku z wojną

3.2. Wierny sojusznik Zachodu

Ze względu na położenie w geograficznym sąsiedztwie Izraela, umiarkowanie oraz wiarygodność na arenie międzynarodowej Jordania jest niejako naturalnym sojusznikiem dla państw zachodnich. Jordańskie władze wykorzystują ten fakt do budowy silniejszej pozycji międzynarodowej, aniżeli wynikałoby to z potencjału państwa – działania te przynoszą zamierzony efekt. Henry Kissinger podkreślał, że monarchia haszymidzka jest na Zachodzie postrzegana jako „jedno z najbardziej przyjaznych państw, na których opiera się stabilność regionu” oraz „niezawodny i wierny przyjaciel Stanów Zjednoczonych, naprawdę pomocny w arabsko-izraelskiej dyplomacji”⁴⁵.

Obie strony zaczęły dostrzegać korzyści płynące z wzajemnej współpracy już w połowie XX wieku. W 1951 r. Amerykanie zaczęli przekazywać do Ammanu pomoc gospodarczą, a od 1957 r., po pogorszeniu się relacji brytyjsko-jordańskich, także pomoc militarną⁴⁶. Kolejne trzydzieści lat przyniosło stopniową intensyfikację współpracy – amerykańska administracja przychylnie spoglądała na prozachodni kurs w jordańskiej polityce zagranicznej, a jakość wzajemnych stosunków zależała od osobistych relacji między królem Husajnem a kolejnymi prezydentami USA. Strategiczne znaczenie Jordanii dla interesów amerykańskich ujawniło się jednak dopiero w 1994 r., gdy doszło do normalizacji stosunków izraelsko-jordańskich oraz podpisania traktatu pokojowego. Dotychczas traktowana jako małe i pozbawione zasobów państwo prowadzące prozachodnią politykę, od 1994 r. Jordania stała się wartościowym sojusznikiem, wręcz modelem pokojowej koegzystencji i stabilności. Wkrótce potem nastąpiło całkowite umorzenie jordańskiego długu wobec Stanów Zjednoczonych (1995), nazwanie Jordanii głównym sojusznikiem USA spoza Paktu Północnoatlantyckiego (1996)⁴⁷ oraz wznowienie pomocy finansowej dla monarchii haszymidzkiej, z przeznaczeniem zarówno na cele gospodarcze, jak i wojskowe⁴⁸. Z czasem Jordania została jednym z największych biorców amerykańskiej pomocy na świecie, obok Izraela, Egiptu i Kolumbii.

Za rządów Abd Allaha II Jordania niemal bezwarunkowo popiera amerykańską politykę wobec regionu bliskowschodniego, co jest związane przede wszystkim z przekonaniem monarchy o prymacie rozwoju gospodarczego w zapewnieniu stabilności kraju, a ten jest możliwy jedynie przy wsparciu USA. Po zamachach z 11 września

w Syrii zob. A. Malantowicz, *Wojna w Syrii a bezpieczeństwo Jordańskiego Królestwa Haszymidzkiego*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2013, t. 10, nr 3, s. 111–127.

⁴⁵ H. Kissinger, *Does America Need a Foreign Policy? Toward a Diplomacy of 21st Century*, New York 2002, s. 186.

⁴⁶ W 1957 r. doszło w Jordanii do buntu nacjonalistycznej frakcji armii, który szybko został stłumiony. W konsekwencji jednak zawieszono konstytucję, ogłoszono stan wojenny oraz wezwano amerykańskie wsparcie militarne i pomoc finansową opartą na doktrynie Eisenhowera. Zob. B. Salloukh, op. cit., s. 45.

⁴⁷ J.M. Sharp, *Jordan: Background and U.S. Relations*, Washington 2011, passim.

⁴⁸ Ibidem, s. 25, 26; J. Zając, *Środki i metody oddziaływania USA w bliskowschodnim procesie pokojowym (1991–2000)*, Warszawa 2004, s. 122, 123, 150, 151.

2001 r. król Abd Allah natychmiast zapewnił Waszyngton o swoim poparciu, a kilka miesięcy później podjął decyzję o wysłaniu jordańskich sił pokojowych do Afganistanu. W 2003 r., pomimo publicznej retoryki neutralności, Abd Allah zezwolił na stacjonowanie amerykańskich wojsk na terytorium Jordanii. Monarchia haszymidzka konsekwentnie wspierała Waszyngton w kolejnych inicjatywach pokojowych, wojnie z terroryzmem, polityce wobec Iranu oraz Libii⁴⁹.

Jordańska armia, mimo iż mało liczna, jest postrzegana w Stanach Zjednoczonych jako jedna z najbardziej profesjonalnych na Bliskim Wschodzie, a tym samym jako wartościowy partner. Co prawda, monarchia nie wyraziła nigdy zgody na założenie stałej bazy amerykańskich sił zbrojnych na jej terytorium, ale wielokrotnie odbywały się wspólne ćwiczenia wojskowe, tak na pustynnym obszarze Jordanii, jak i w państwach trzecich. Blisko współpracują także służby specjalne i wywiadowcze – jordańska agencja (Muchabarat) jest powszechnie uznawana za drugiego najważniejszego partnera CIA (po MI6), przede wszystkim z racji na wysoki poziom profesjonalizacji i infiltracji bliskowschodnich ugrupowań terrorystycznych. W wyniku współpracy obu agencji w 2006 r. został odnaleziony i zabity przywódca Al-Kaidy w Iraku Abu Musab az-Zarkawi⁵⁰.

Jordanie i Stany Zjednoczone łączą wspólne interesy geostrategiczne, które nieustannie poszerzają swój zakres. Obok tradycyjnego dążenia do rozwiązania konfliktu izraelsko-arabskiego, obecnie oba państwa są zainteresowane także stabilizacją sytuacji wewnętrznej Iraku oraz jak najszybszym zakończeniem wojny domowej w Syrii. Dla monarchii haszymidzkiej USA to przede wszystkim źródło pomocy zagranicznej, ważny partner handlowy i gwarant stabilności kraju, natomiast dla Stanów Zjednoczonych Jordania jest ważnym sojusznikiem w regionie Bliskiego Wschodu, przede wszystkim ze względu na współpracę militarną i wywiadowczą. Co więcej, bliskość Jordanii względem Izraela oraz utrzymywanie pokojowych relacji z tym państwem sprawia, że stabilność monarchii haszymidzkiej leży w interesie amerykańskiej polityki zagranicznej.

Stabilność i bezpieczeństwo Jordanii jest także nadrzędnym celem unijnej polityki wobec tego kraju, stawianym znacznie wyżej aniżeli np. reformy społeczno-polityczne⁵¹. Władze w Ammanie, będąc tego świadome, korzystają z szerokiego wachlarza pomocy oferowanej przez instytucje Unii Europejskiej. Instytucjonalizacja kontaktów Jordanii ze Wspólnotami Europejskimi nastąpiła w 1977 r., kiedy to podpisano Porozumienie o współpracy między Europejską Wspólnotą Gospodarczą a Jordańskim Królestwem Haszymidzkim. Dalszy rozwój wzajemnych relacji nastąpił w ramach zainicjowanego w 1995 r. Procesu Barcelońskiego (Partnerstwa Eurośroziemnomorskiego) oraz Unii na rzecz Regionu Morza Śródziemnego z 2008 r., która pogłębiała

⁴⁹ J.M. Sharp, op. cit., s. 13–18, 24.

⁵⁰ A. Terril, op. cit., s. 54–59.

⁵¹ Unijny dyplomata wysokiego szczebla, Amman, 4 marca 2013 r., wywiad autora.

zakres współpracy, określając plan realizacji szeregu projektów multilateralnych⁵². Na płaszczyźnie dwustronnej w 1997 r. doszło do wynegocjowania i podpisania Umowy o Stowarzyszeniu Jordanii z UE⁵³, która weszła w życie w 2002 r. W 2004 r. monarchia haszymidzka aktywnie zaangażowała się w nowo powstałą Europejską Politykę Sąsiedztwa, a w listopadzie 2008 r. jordańskie władze wystąpiły do Brukseli o przyznanie „zaawansowanego statusu” w relacjach z UE, który ostatecznie Jordania otrzymała w październiku 2010 r. jako pierwsze z państw regionu śródziemnomorskiego. Dla Ammanu oznaczało to zacieśnienie współpracy z UE oraz dostęp do dotychczas nieosiągalnych instrumentów finansowych. Konsekwentnie, w 2012 r. zainicjowany został proces przygotowawczy do utworzenia strefy wolnego handlu UE–Jordania, a królestwo haszymidzkie zostało członkiem Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju, aby móc przyjmować inwestycje tej instytucji⁵⁴.

Mimo iż powszechnie postrzegana jako sojusznik Zachodu, Jordania utrzymuje poprawne stosunki z większością głównych graczy międzynarodowych, w tym z Rosją, ChRL czy Iranem; jest też aktywnym uczestnikiem prac Organizacji Narodów Zjednoczonych. Między innymi właśnie ze względu na swój pozytywny wizerunek i umiarkowanie Jordania została niemal jednogłośnie wybrana nowym niestałym członkiem Rady Bezpieczeństwa ONZ po bezprecedensowej rezygnacji Arabii Saudyjskiej jesienią 2013 r.⁵⁵ W rezultacie monarchia haszymidzka może z jednej strony oczekiwać większego znaczenia na arenie międzynarodowej, łatwiejszego dostępu do pomocy zagranicznej czy inwestycji międzynarodowych. Z całą pewnością Jordańczycy wykorzystają też członkostwo w Radzie do lobbowania na rzecz kompromisowego rozwiązania konfliktu w Syrii. Jednakże z drugiej strony Jordania może zostać wciągnięta w podejmowanie decyzji w niewygodnych dla siebie i kontrowersyjnych sprawach, w których dotychczas starała się ostrożnie manewrować: konfliktu izraelsko-palestyńskiego, Syrii, Iranu czy innych zagadnień bezpieczeństwa międzynarodowego.

* * *

Jordańską politykę zagraniczną należy postrzegać jako efekt manewrowania Haszymidów między ograniczeniami natury wewnętrznej, regionalnej i globalnej oraz,

⁵² Szerzej zob. np. J. Zając, *Role Unii Europejskiej w regionie Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu*, Warszawa 2010, s. 97–103.

⁵³ Treść porozumienia zob. *Euro-Mediterranean Agreement Establishing an Association Between the European Communities and Their Member States, of the One Part, and the Hashemite Kingdom of Jordan, of the Other Part*, „Official Journal of the European Communities” 2002, t. 45, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:129:SOM:EN:HTML> (20.05.2012).

⁵⁴ European Commission, *The EU and Jordan: Long-standing Relationship*, MEMO/12/124, 21.02.2012, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/12/124&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (20.05.2012).

⁵⁵ *Jordan Wins UN Security Council Seat*, „Jordan Times” z 6 grudnia 2013 r.

jak w typowym przykładzie małego i ambitnego kraju, przyjmowania określonych ról w „społeczności międzynarodowej”. Jordania była i nadal pozostaje państwem frontowym w konflikcie izraelsko-arabskim oraz ściśle z nim związanym bliskowschodnim procesie pokojowym. Co więcej, monarchia haszymidzka posiada niebezpieczne i strategiczne zarazem położenie geopolityczne, stając się tym samym ważnym partnerem dla mocarstw globalnych, a rodowód Haszymidów stawia ich w roli moralnych przywódców w świecie muzułmańskim⁵⁶. Całokształt uwarunkowań wskazuje na buforowy charakter państwa jordańskiego.

Wydarzenia Arabskiej Wiosny z jednej strony destabilizują otoczenie Jordanii, co samo w sobie stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa tego kraju, ale z drugiej strony – wzmacniają pozycję monarchii na arenie międzynarodowej. Jest to efekt zarówno umiejętnego opanowania protestów społecznych i przemyślanej reakcji reżimu – w ten sposób w świat wysyłany jest przekaz o postępowym charakterze kraju, jak i znaczenia stabilnej Jordanii dla wielu aktorów międzynarodowych – Unii Europejskiej, Stanów Zjednoczonych czy państw Zatoki. W zbliżeniu z nimi oraz w ich pomocy finansowej tkwi gwarancja przetrwania jordańskiej monarchii – pomoc ta może złagodzić efekty reform społeczno-gospodarczych i politycznych, których przeprowadzenie jest niezbędne, aby Jordania spełniła tak oczekiwania międzynarodowych instytucji finansowych, jak i własnego społeczeństwa. O ile sam kierunek przemian wewnątrz Jordanii nie jest przesądzony, o tyle jedno jest pewne – rozważna polityka zagraniczna umożliwi Abd Allahowi II większe pole manewru w zmaganiach o przyszłe oblicze systemu politycznego kraju.

Buffer Status as a Determinant of Foreign Policy of Jordan

Summary

The article analyses the Jordanian foreign policy with a primary focus on Jordan's status as a buffer state. This characteristic can be regarded as a key determinant of the foreign policy, which not only defines vital interests of the monarchy, but also shapes its behaviour in the international arena and impacts on its domestic scene. Consequently, main trends in the Jordanian foreign policy are explored: moderation, quest for regional *modus vivendi* and long-standing alliance with the West. The author also indicates that with a relative scarcity of natural resources and weak economy, foreign policy becomes a strategic national asset of Jordan, a tool of domestic legitimacy for the political regime, and evidence of interlinked state interests and dynastic ambitions of the Hashemite family. The article concludes that despite regional turmoil in the wake of the Arab revolts, Jordan remains relatively stable and is skillfully playing its diplomatic card in order to gain leeway on the domestic front.

⁵⁶ A. Henrikson, op. cit., s. 5–10.